

Linköping Electronic Articles in
Computer and Information Science
Vol. 2(1997): Nr 10

**Finns nationell policy för informationskompetens - i
Sverige?**

Jan Hagerlid

BIBSAM
Stockholm, Sverige

Inledning till paneldebatt vid

**Informationskompetens och Användarutbildning
Nordiska Vetenskapliga Biblioteksförningars Förbunds
konferens, 19-20 november 1996
Linköping, Sverige**

Published for Nordiska Vetenskapliga Biblioteksförningars Förbund
(NVBF) by
Linköping University Electronic Press
Linköping, Sweden

<http://www.ep.liu.se/ea/cis/1997/010/>

*Published on November 11, 1997 by
Linköping University Electronic Press
581 83 Linköping*

**Linköping Electronic Articles in
Computer and Information Science**

ISSN 1401-9841

Series editor: Erik Sandewall

© Jan Hagerlid

*Typeset by the author using MS Word and
formatted using étendu style for A4 paper size*

Recommended citation:

*<Author>. <Title>. Linköping electronic articles
in computer and information science, Vol. 2(1997): Nr 10.
<http://www.ep.liu.se/ea/cis/1997/010/>. November 11, 1997.*

*The publishers will keep this article on-line on the Internet
(or its possible replacement network in the future)
for a period of 25 years from the date of publication,
barring exceptional circumstances as described separately.*

*The on-line availability of the article implies
a permanent permission for anyone to read the article on-line,
to print out single copies of it, and to use it unchanged
for any non-commercial research and educational purpose,
including making copies for classroom use.
This permission cannot be revoked by subsequent
transfers of copyright. All other uses of the article are
conditional on the consent of the copyright owner.*

*The publication of the article on the date stated above
includes also the production of a limited number of copies
on paper, which were archived in Swedish university libraries
like all other written works published in Sweden.
The publisher has taken technical and administrative measures
to assure that the on-line version of the article will be
permanently accessible using the URL stated above,
unchanged, and permanently equal to the archived printed copies
at least until the expiration of the publication period.*

*For additional information about the Linköping University
Electronic Press and its procedures for publication and for
assurance of document integrity, please refer to
its WWW home page: <http://www.ep.liu.se/>
or by conventional mail to the address stated above.*

Den ställda frågan är ganska omfattande. Man kan möjligen skilja på policy för informationskompetens på olika nivåer, dels en policy utvecklad inom bibliotekssektorn dels en övergripande nationell policy för informationskompetens som en del av den nationella utbildnings- eller IT-politiken.

För Sveriges del kan vi nu säga att vi har formulerat en mer sammanhängande policy för högskolebiblioteken med BIBSAM:s utredning Studenternas bibliotek (Hagerlid, J., Studenternas bibliotek : en analys av högskolebibliotekens utveckling : slut-rapport. BIBSAM, 1996). Denna utredning hade sin formella grund i ett nytt uppdrag till Kungl biblioteket att vart tredje år göra en analys av utvecklingen avseende de vetenskapliga biblioteken. Den var också ett svar på universitets- och högskolebibliotekens uttryckta behov av en mer samlad analys och strategi för högskolans bibliotek. Slutligen hämtade den avsevärd inspiration från den brittiska s.k. Follett-rapporten.

Utredningen valde att fokusera på studenternas behov av bibliotekservice mot bakgrund av den dramatiska ökningen av studentantalet, den pedagogiska förnyelsen och studenternas snabbt ökande tillgång till nätverk och datorresurser. Samtidigt identifierades IT-utvecklingen som den långsiktigt mest avgörande utmaningen för biblioteken.

Utredningen tog fram underlag om biblioteksresurser och studenternas villkor och om IT-användningen på biblioteken i två delstudier av BIBSAM-medarbetarna Jakob Harnesk och Frans Lettenström. Vidare genomförde professor Lars Höglund från avd för biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet en stor nationell studentenkät som gav en unik, aktuell överblick över studenters informationsvanor, samt attityder till och krav på bibliotek. Frågor kring pedagogisk förnyelse och bibliotekens integration inom högskolan var huvudämnet för en delstudie av Krister Hansson och Kerstin Simberg från Lärarhögskolans i Stockholm bibliotek.

Utifrån dessa analyser samt en översikt av den internationella utvecklingen och överläggningar med berörda parter formulerades 7 grundläggande ställningstaganden samt 33 mer specifika krav och rekommendationer. Avsikten var att förslagen skulle kunna fungera som en gemensam plattform för utvecklingen av högskolebiblioteken under de närmaste åren.

Det första grundläggande ställningstagandet framhäver att studenternas förmåga att tillvarata information är avgörande för en hög utbildningskvalitet i ett mer självstyrt och individualiserat lärande.

Likaså är informationskompetensen central för det livslånga lärandet. Den snabba kunskapsutvecklingen och kraven på rörlighet och förnyelse på arbetsmarknaden förskjuter balansen, så att de rena fackkunskaperna blir relativt sett mindre värda i förhållande till förmågan att effektivt tillgodogöra sig nya kunskaper.

Därför behövs en kraftfull utveckling av utbildning i informationsökning och bibliotekskunskap för studenterna. Den behöver få större omfattning, få fastare former och integreras bättre i ämnesundervisningen.

För det andra framhålls att studenterna måste ha goda kunskaper om modern informationsteknik för att uppnå en hög utbildningskvalitet idag. Målet ska vara att studenterna får samma reella möjligheter att använda elektroniska informationsresurser och IT-verktyg som lärare och forskare. Det krävs genomtänkta insatser där nätverks-utbyggnad kombineras med utbildning och tillgång till elektroniska informationsresurser av hög kvalitet.

För det tredje framhålls att man måste utnyttja bibliotekens potential fullt ut i grundutbildningen fullt ut för att nå dessa utbildningsmål angående informations- och IT-kompetens. Bibliotekens integration i den pedagogiska processen måste fullföljas. Biblioteken borde ses som utbildningsinstitutioner snarare än serviceinrättningar. De måste komma in på ett självklart sätt i högskolans planering. En avgörande fråga är att få till stånd ett djupare samarbete mellan bibliotekariéer och lärare, eftersom lärarna måste ta en väsentlig del av ansvaret för studenternas informationskompetens.

Dessa tre punkter berör direkt informationskompetensens betydelse. Dessutom formuleras ett antal mer specifika förslag under rubriken "Bibliotekens integration i utbildningen", t.ex.:13. Högskolorna bör se till att biblioteken informeras i god tid och involveras i planeringen av nya kurser och utbildningar. Detta gäller i synnerhet vid pedagogiska försök." Förslagen riktar sig även åt andra håll, som t.ex. i

"17. Man bör uppmuntra till ett bredare biblioteksdeltagande i Grundutbildningsrådets projekt, t.ex. kring nya samarbetsformer mellan lärare och bibliotekariéer eller utveckling av elektroniska läro-medel förmedlade av biblioteken."

Andra förslag grupperas under rubriken "Informationskompetens och kompetensutveckling", t.ex. "18. Informationskompetens - förmåga att söka, kritiskt värdera och kreativt utnyttja information - bör vara ett mål för högskolans utbildning och tas upp i alla högskolors måldokument".

Detta kan väl uppfattas som ganska självklart, åtminstone av

bibliotekarier. Däremot var följande förslag inte så självklara:

”21. Utbildning i informationssökning/bibliotekskunskap måste ges en fastare ställning inom grundutbildningen, t.es. genom poängsatta kurser vid flera tillfällen under utbildningen. Ett ämne/moment Informatik relaterat till det specifika ämnet bör införas vid alla utbildningsprogram där detta är meningsfullt.”

”22. Bibliotekens utbildningsuppgifter behöver markeras tydligare, t.ex. genom att särskilda utbildningsavdelningar och särskilda tjänster inriktade på utbildning inrättas.”

Utredningens slutrapport sändes våren 1996 ut till rektorerna vid landets universitet och högskolor med ett följebrev från statssekreteraren i utbildningsdepartementet Göran Löfdahl, som avslutningsvis skriver ”Jag vill särskilt understöda utredningens slutsatser angående vikten av en förstärkt informationskompetens hos studenter och lärare, bibliotekets integration i den pedagogiska processen, högskolornas IT-policy samt ökade resurser till biblioteken.” I budgetpropositionen våren 1995/96 finns likaledes tydliga skrivningar om att högskolorna måste satsa på sina bibliotek mot bakgrund av det växande antalet studenter, det pedagogiska förnyelse-arbetet och den snabba IT-utvecklingen. ”Informationskompetens och bättre resurser för självstyrt lärande har en stor betydelse för utbildningens kvalitet” (prop 1996/97:1, Utgifts område 16, s 86). I regeringens forskningsproposition (prop 1996/97:5, s. 71) finns likaledes ett uttalat stöd för den policy som formulerats i Studenternas bibliotek.

Därmed har den policy som utvecklats inom bibliotekssektorn infogats den nationella utbildningspolitiken, vilket är mycket glädjande. Men det förs ingen större diskussion om frågan i dessa dokument. Däremot är den tidigare IT-propositionen (prop 1995/96:125) mer utförlig. Utbildning är en av tre centrala områden i dess IT-strategi. Man trycker på att utbildningen ska anpassas till ett livslångt lärande och bidra till ett kunskapslyft hos alla och förutsätter att bl.a. biblioteken kommer att få nya uppgifter. Kunskaper om IT och dess användningsmöjligheter ska föras in i på alla nivåer inom utbildningsväsendet inom tre år. Nya initiativ inom skolan anses särskilt viktiga. Skolan ska stödja eleven att ”finna information och inte minst att omvandla information till kunskap, att värdera information och sätta in den i större förklaringsmönster..”(s. 19) Det är också intressant att propositionen värjer sig för att reducera behovet av kompetensutveckling till enbart en fråga om tekniska färdigheter. ”I ett längre perspektiv framstår det som minst lika viktig att värna om en allmänbildning som är så bred och djup att människornas möjligheter att orientera sig i det växande informationsflödet säkerställs.”

Detta för över till min första fråga för den fortsatta diskussionen. Jag tycker vi ska behålla en viss balans i värderingen av informationskompetensens betydelse. Ibland kan vi ta i för hårt som när en talare igår sade att "Informationskompetens är inte bara ett viktigt utbildningsmål - utan - själva nyckeln till såväl dagens som morgondagens samhälle." Likaså har vi ofta en tendens att bara se informationskompetens som en ren teknisk färdighet. Jag tror inte vi blir riktigt tagna på allvar inom högskolan utan en viss nyansering och utblick. Det finns fortfarande ett behov av baskunskaper även om dessa idag ser annorlunda ut. Vi borde i högre grad se informationskompetens som en del av kritiskt tänkande och allmänbildning. Ett intressant försök att utvidga begreppet i den riktningen finns hos Shapiro och Hughes i en artikel rubricerad Information Literacy as a Liberal Art (Educom review, 31:2, 1996.

<http://educom.edu/web/pubs/review/Articles/31231.html>).

Det kanske vore bättre att tala om informationsbildning?

Min andra fråga är följande: Vi vill ha en bättre integration av biblioteken i den pedagogiska processen. Vi tycker att vi har starka argument, men har ändå svårt att vinna gehör. Hur ska vi då komma framåt. Jag tror att en ökad formalisering kan vara en väg. Användarutbildningen måste placeras in i utbildningsprogrammen på lika villkor som andra moment, dvs. kurserna ska åsättas poäng, studenterna ska examineras, de som undervisar ska ha samma status och villkor som andra lärare. Dessa tankar utvecklas en del i vår utredning men jag har också märkt en viss opposition bland bibliotekarier mot dem. Varför?

En tredje fråga är vilka kunskaper som dagens bibliotekarier i första hand behöver förstärka om biblioteket ska integreras i den pedagogiska processen. Detta är långt ifrån självklart. Den finns påtagliga behov av kompetensutveckling inom informationsteknik, men också vad gäller pedagogiska färdigheter. Det är också uppenbart viktigt med vissa ämneskunskaper, men där varken kan eller ska bibliotekarien konkurrera med lärarna.

Det leder över till frågan om relationen bibliotekarie - lärare. Det finns de som mycket starkt framhäver lärarnas huvudansvar för utbildning även i informationskompetens och menar att bibliotekarierna framför allt ska ägna sig åt att utbilda lärarna. Det är inte realistiskt att genomföra några större satsningar på informationsutbildning av studenterna med dagens bibliotekariekår. Kåren är för liten och många saknar pedagogisk förmåga. Andra framhäver samarbetet och ser

lärarlag där bibliotekarien ingår som en bra modell. Bibliotekarierna är de enda som har tillräckliga informations-kunskaper för att kunna ge studenterna en bra informations-utbildning. Frågan har inget enkelt svar, men vi kan inte komma ifrån att här finns vissa risker för revirstrider. Vi hade tidigare en långdragen motsättning mellan bibliotekarier och lärare om vem som skulle ansvara för biblioteken inom grundskolan. Vi kan få en parallell till denna konflikt även inom högskolan, särskilt om lärarkåren känner att jobben hotas av den nya informationstekniken. I USA har universitetslärarna börjat uppleva att tekniken hotar deras jobb. Vi är inte där ännu, men vi bör se upp. Vi har inte långt kvar av konferensen, men jag hoppas ändå på att få en del reaktioner på dessa frågor.